

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Prarodiče jako pěstouni pohledem sociálních
pracovníků**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ
PRÁCE**

Autor: Andrea Lustová

Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci s názvem „*Prarodiče jako pěstouni pohledem sociálních pracovníků*“ jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 12. 08. 2020

.....

Andrea Lustová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Haně Francové, Ph.D. za skvělý přístup, její ochotu, trpělivost, cenné rady a připomínky a pomoc, kterou mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem komunikačním partnerkám za jejich ochotu a spolupráci a mé rodině za psychickou podporu.

Prarodiče jako pěstouni pohledem sociálních pracovníků

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá pěstounskou péčí zajišťovanou prarodiči. V mé práci byly stanoveny dva cíle, a to zmapovat zkušenosti sociálních pracovníků s výchovou dítěte svěřeného do pěstounské péče prarodičů a zjistit v jakých oblastech péče o dítě se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl. Pro zjištění cílů byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Data byla vyhodnocena na základě otevřeného kódování. Výzkumný soubor tvořilo 5 sociálních pracovníků. Výzkum byl realizován v březnu 2020. V teoretické části popisují pěstounskou péči obecně, její historii v České republice, vznik a zánik pěstounské péče, dávky pěstounské péče, příbuzenskou pěstounskou péče a prarodiče v roli pěstounů. V praktické části bylo pomocí otevřeného kódování vytvořeno pět kategorií, kde každá kategorie obsahuje jednu až dvě podkategorie. Výzkumem jsem zjistila, že každá sociální pracovníce pohlíží na pěstounskou péči prarodičů jinak a že každá má jiné zkušenosti. Většinou se odpovědi sociálních pracovníků neshodovaly. Dále jsem zjišťovala konkrétní mezigenerační rozdíly, rizika a negativa této pěstounské péče, trávení volného času s dětmi a jak se prarodiče podílí na školní přípravě dětí.

Tato bakalářská práce může posloužit jako zdroj informací pro osoby pověřené k výkonu sociálně právní ochrany dětí.

Klíčová slova

Pěstounská péče; osoby pečující; práva a povinnosti osob pečujících; mezigenerační rozdíly

Grandparents as foster parents from a view of social workers

Abstract

My bachelor's thesis deals with kinship care provided by grandparents. I have set two goals – (1) to map social workers' experience concerning raising a child placed into the care of grandparents and (2) to discover in which areas of child care the intergenerational distinction is most clearly seen. I have chosen the qualitative research strategy, questionnaire method and semi-structured discussion. Data were evaluated based on open coding. The research group consisted of five social workers. The research itself was realized in March, 2020. The theoretical part deals with foster care in general, its history in the Czech Republic, the beginning and end of foster care, foster care allowances, foster care by relatives, and especially grandparents. The practical part contains open coding with five categories, where each category contains one or two subcategories. I have researched that every social worker perceives kinship care differently and has her own experience. There was a great deal of disagreement among the answers given by social workers. I was finding out intergenerational differences, risks and negatives of this kinship care, spending free time with children and grandparents' participation in the school preparation of children.

This bachelor thesis can serve as a source of information for authorized person to social and legal protection of children.

Key words

Foster care; kinship care; carers; rights and responsibilities of caregivers; intergenerational differences

OBSAH

1. SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Pěstounská péče	9
1.1.1 Vývoj pěstounské péče u nás	10
1.1.2 Vznik a zánik zprostředkované pěstounské péče	11
1.1.3 Vznik a zánik nezprostředkované pěstounské péče	13
1.2 Finanční podpora pěstounů	14
1.2.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	15
1.2.2 Odměna pěstouna	15
1.2.3 Příspěvek při převzetí dítěte.....	15
1.2.4 Příspěvek na zakoupení motorového vozidla.....	16
1.2.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	16
1.3 Příbuzenská pěstounská péče	16
1.3.1 Prarodiče jako pěstouni	17
1.3.2 Finanční nouze	18
1.3.3 Izolace.....	19
1.3.4 Strach o zdraví.....	19
1.3.5 Mezigenerační rozdíl.....	20
1.3.6 Možnosti podpory pěstounů-prarodičů	20
1.4 Sledování výkonu pěstounské péče	21
1.4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	22
2. CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	23
2.1 Cíle práce	23

2.2 Výzkumné otázky	23
3. METODIKA.....	24
3.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	24
3.2 Výzkumný soubor	24
3.3 Vyhodnocení dat.....	24
3.4 Realizace výzkumu.....	25
3.5 Etika výzkumu.....	25
4. VÝSLEDKY	26
4.1 Náhled sociálního pracovníka na péči prarodičů v roli pěstouna.....	27
4.2 Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl.....	30
4.3 Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem	33
4.4 Trávení volného času	35
4.5 Zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodiče do školní přípravy	37
5. DISKUZE	41
6. ZÁVĚR	47
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZROJŮ.....	50
8. SEZNAM TABULEK.....	53

Úvod

Téma mé bakalářské práce „*Prarodiče jako pěstouni pohledem sociálních pracovníků*“ jsem si vybrala proto, že mě nejenom zajímá, ale protože jsem sama byla v péči prarodičů. Právě to mě inspirovalo k napsání této bakalářské práce.

Z příbuzenské pěstounské péče tvoří největší skupinu právě prarodiče. Někteří prarodiče se stanou pěstouny náhle a někteří už delší dobu vědí, že o děti v původní rodině není z různých důvodů dobře postaráno, a děti si raději vezmou do své péče. Pokud se prarodiče stanou pěstouny náhle, je to pro ně poměrně stresující. Většinou to bývá u dětí, kterým zemřeli oba rodiče. Prarodiče pak musí řešit dva problémy, a to ztrátu vlastního dítěte a co bude s vnoučaty. Do této situace tak přijdou úplně nepřipravení a nemají ani čas na rozmyšlení. Prarodiče, kteří delší dobu věděli, že děti s největší pravděpodobností skončí v pěstounské péči u nich, jsou na tuto situaci připravení o trochu lépe avšak také se potýkají s problémy, např. cítí vinu za to, že selhali ve výchově svých vlastních dětí. Tak jako tak pěstounská péče prarodičů přináší spoustu pozitiv i negativ. Co nejvíce prarodiče a děti trápí, jsou mezigenerační rozdíly. Právě mezigenerační rozdíly tvoří dílčí cíl mé bakalářské práce, kde zjišťuji, v jakých oblastech péče o dítě se nejvíce projevují mezigenerační rozdíly. Hlavní cíl práce je zmapovat zkušenosti sociálních pracovníků s výchovou dítěte svěřeného do pěstounské péče prarodičů.

V teoretické části mé bakalářské práce popisuji pěstounskou péči obecně, historii pěstounské péče u nás, vznik a zánik zprostředkované a nezprostředkované pěstounské péče, finanční podporu pěstounů, příbuzenskou pěstounskou péči, prarodiče v roli pěstounů a sledování výkonu pěstounské péče. V praktické části se zabývám zkušenostmi sociálních pracovníků s pěstounskou péčí prarodičů, mezigeneračními rozdíly, riziky a negativy této pěstounské péče, trávením volného času s dětmi a jak se prarodiče podílejí na školní přípravě.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Pěstounská péče

Matějček et al. (1999) pěstounskou péči popisuje jako zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní rodinné péče, která dítěti zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení a přiměřenou ochranu těm, kteří se dítěte ujali. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, říká, že do pěstounské péče jsou svěřeny děti, o které se nemohou postarat rodiče ani poručník, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v péči o dítě.

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud (Kolektiv autorů, 2018). Soud má ale i pravomoc pěstounskou péči z vážných důvodů ukončit (Matějček et al., 2002). Děti v pěstounské péči své biologické rodiče většinou znají a mají právo se s nimi stýkat (Bubleová et al., 2018). Ke svěřením dítěte do pěstounské péče není nutný souhlas biologického rodiče (Kolektiv autorů, 2018). Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, stanoví soud rodičům výživné, a to s ohledem na jejich schopnosti, možnosti a majetkové poměry.

Pěstouny mohou být jednotlivci i manželé a dále i příbuzní dítěte a osoby blízké, přičemž osoby příbuzné a blízké se při hledání náhradní rodinné péče upřednostňují (Bubleová et al., 2018). Pokud nejsou k dispozici příbuzní či osoby dítěti blízké, proběhne proces tzv. zprostředkování pěstounské péče, který má na starosti krajský úřad (Bubleová et al., 2018).

Z právního hlediska nevzniká mezi pěstounem a dítětem takový poměr, jako je v případě osvojení (Bubleová et al., 2018). Podle Bubleové et al. (2011) pěstouni mohou rozhodovat o běžných věcech dítěte, ale o mimořádných záležitostech musí pěstouni žádat o souhlas rodiče dítěte, případně soud. Autoři (2011) dále uvádí, že pěstounská péče se může změnit na poručenskou péči, a to v případech úmrtí obou rodičů, zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo ztráty právních způsobilostí rodičů. Podle Matějčka et al. (1999) je cílem pěstounské péče poskytnutím náhradního rodinného prostředí dětem, které nemohou dlouhodobě žít s vlastními rodiči, dětem, které nemohou být osvojeni a dětem, jejichž vývoj ohrožuje nebo narušuje ústavní výchova.

Pěstoun má povinnost o dítě osobně pečovat a vykonávat práva a povinnosti rodičů při výchově dítěte a dále je také povinen rozvíjet, udržovat a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými osobami blízkými (Kolektiv autorů, 2018).

1.1.1 Vývoj pěstounské péče u nás

K velkým změnám v systému péče o děti, které nemohly žít ve vlastních rodičích, došlo v naší vlasti po roce 1948 (Vránová, 2011). Socialistický stát přebíral místo fyzických osob odpovědnost za děti a upřednostňoval kolektivní výchovu ve velkokapacitních ústavech (Vránová, 2011). Pěstounskou péči socialistický stát zrušil a plno dětí, které byly svěřeny do pěstounské péče, musely být v dané chvíli pěstouny osvojeny a ostatním dětem nezbývalo nic jiného než jít do ústavů (Vránová, 2011).

Pěstounství se do legislativy vrátilo v roce 1973 zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči (Pazlarová, 2016). Pěstounská péče se v mnoha ohledech velice podobala osvojení (Pazlarová, 2016). Děti byly pěstouny přijímány jako vlastní a jako součást rodiny a poměrně často se měnilo původní příjmení za příjmení pěstounů (Pazlarová, 2016). Autorka (2016) uvádí, že děti v pěstounské péči se setkávaly s původními rodiči jen výjimečně a často se při umístění dítěte pracovalo se vzdáleností od původního bydliště, což bylo výhodou, protože se takto částečně znemožnilo kontaktu s původní rodinou. Důvodem byla podpora vazby na novou pěstounskou rodinu s nadějí trvalého umístění dítěte (Pazlarová, 2016).

Rok 1989 byl důležitým rokem ve vývoji našeho státu, kdy došlo k demokratizaci společnosti, která byla po léta ovládána vůlí vládnoucí strany, a to se mohlo konečně projevit v politické a právní rovině (Smolíková, 2014). Očekávalo se, že právo rodinné bude v budoucnosti znovu součástí občanského zákoníku, avšak příprava tohoto kodexu trvala velice dlouho (Smolíková, 2014). Na samém začátku bylo patrné, že v oblasti náhradní rodinné péče se musí zohlednit potřeby a zájmy dítěte a také bylo třeba se odchýlit od kolektivistického pojetí ústavní péče (Smolíková, 2014). Autorka (2014) dále uvádí, že toto všechno vedlo k realizaci pěstounské péče, kde děti byly v péči cizích nebo příbuzných fyzických osob.

Rok 1998 byl důležitý pro vývoj náhradní rodinné péče, kdy přišla velká novela zákona o rodině (č. 91/1998 Sb.), která rozšířila starší zákon č.94/1963 Sb., o rodině (Pazlarová, 2016).

Novela zákona přinesla tyto změny:

- dítě se může vyjádřit ke všemu, co se týká jeho osoby, a to jak v rámci rodiny, tak i rozhodování soudu,

- zájem dítěte při svěřování do péče cizí osoby má přednost před zájmem soudu nebo jiných osob,
- příbuzní dítěte se při svěřování dítěte do péče upřednostňují před cizími osobami,
- náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou (Pazlarová, 2016).

Dalším zlomem v náhradní rodinné péči bylo přijetí nového zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Smolíková, 2014). Tento zákon sloučil právní úpravu do předpisů sociálního zabezpečení i podzákoných norem (Smolíková, 2014). Autorka (2014) uvádí, že změny proběhly v rovině zprostředkování náhradní rodinné péče a v úpravě činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Došlo ke zrušení zákona o pěstounské péči a úprava o pěstounské péči se přesunula do zákona o rodině a zároveň se vypustila podmínka o dlouhodobosti pěstounské péče (Smolíková, 2014).

Zákon č. 165/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zavedl odměnu pěstouna ve zvláštních případech a zákon č. 134/2006 zavedl pěstounskou péči na přechodnou dobu (Smolíková, 2016).

Autorka (2014) dále uvádí, že poslední změny v rámci úpravy pěstounské péče došlo v souvislosti s účinností NOZ (zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník). Zásadní změnou je podle Smolíkové (2014) opětovné začlenění rodinně-právní úpravy do kodexu občanského práva. Nová úprava pěstounské péče podle NOZ říká, že pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou a je institutem dočasným (Smolíková, 2014). Zákon také nově zdůrazňuje zachování stávajících vazeb mezi dítětem a rodičem, tj. právo pravidelného a osobního styku rodiče s dítětem a právo na informace (Smolíková, 2014)

V současnosti však již existují řady opatření a instrumentů, které dávají pěstounské péči v České republice nový a více profesionální směr (Winette, 2016). Podle zákona musejí být všichni pěstouni registrováni u úřadu nebo pověřené organizace, která kontroluje jejich péči a musí se vzdělávat (Winette, 2016). Pěstouni mají povinnost plnit Individuální plán ochrany dítěte, který vypracoval orgán sociálně-právní ochrany dětí a také mají nárok na organizační a odbornou podporu (Winette, 2016).

1.1.2 Vznik a zánik zprostředkované pěstounské péče

Pokud má zájem o pěstounskou péči cizí osoba, proběhne proces zprostředkování pěstounské péče (Bubleová et al, 2011). Svěřování do pěstounské péče by mělo být v zájmu dítěte, a proto se hledá náhradní rodina pro dítě, a ne dítě pro rodinu (Bubleová et al,

2011). Pro zprostředkování pěstounské péče musí zájemce podat žádost o zařazení do příslušné evidence zájemců o zprostředkování náhradní rodinné péče (Kolektiv autorů, 2018). Autoři (2018) uvádějí, že pokud zájemci zvažují stát se náhradními rodiči, měli by si uvědomit, že děti čekající na náhradní rodinu jsou většinou zatíženy určitým zdravotním, sociálním nebo mentálním handicapem.

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny je přístupná na obecním úřadě s rozšířenou působností nebo je také k dispozici na internetu (Kolektiv autorů, 2018). Zde sociální pracovníce z oddělení sociálně-právní ochrany dětí pomohou žadatelům s vyplněním žádosti a zajištěním příloh, které jsou nutné k žádosti dodat a poskytnou jim bližší informace o pěstounské péči (Kolektiv autorů, 2018). K žádosti se přikládá např. doklad o České příslušnosti, opis z Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu žadatele a informace o sociálním a ekonomickém stavu (Jak se staneme pěstouny, 2019). Pokud jsou všechny potřebné podklady k podání žádosti k dispozici založí sociální pracovníce žadateli vlastní spis (Kolektiv autorů, 2018). Při podání žádosti se zároveň provádí sociální šetření (Kolektiv autorů, 2018). Autoři (2018) dále uvádějí, že se jedná o první ucelený, kvalifikovaný a odborný pohled na žadatele, jeho postavení ve společnosti, v rodinném systému a v pracovních vztazích. Spisová dokumentace o žadateli postupuje dále ke krajskému úřadu ke zpracování. (Bubleová et al, 2011).

Na krajském úřadě je vedena evidence dětí a žadatelů, dále posuzuje vhodnost žadatelů, rozhoduje o zařazení žadatele o svěřením dítěte do pěstounské péče do evidence a vyhledává dětem, které jsou v evidenci, nejvhodnější náhradní rodinu a provádí odborné posuzování, kam patří posouzení zdravotního stavu, psychologické posouzení a posouzení bezúhonnosti (Bubleová et al., 2018). Pazlarová (2016) k tomu dodává, že pokud jsou splněny všechny kroky v procesu zprostředkování pěstounské péče, může krajský úřad žadatele zařadit do evidence. Podle této evidence vyhledává krajský úřad vhodné pěstouny pro děti vedené v evidenci téhož krajského úřadu (Pazlarová, 2016). Poté rozhodne soud, jestli dítě bude nebo nebude svěřeno do pěstounské péče (Matějček et al., 1999).

Pěstounská péče zanikne dosažením zletilosti dítěte, může být ale i zrušena z důležitých důvodů rozhodnutím soudu nebo pokud o to požádá sám pěstoun (Kolektiv autorů, 2018).

1.1.3 Vznik a zánik nezprostředkované pěstounské péče

Motivy vzniku nezprostředkované pěstounské péče jsou jiné než u zprostředkované pěstounské péče (Uhlířová et al., 2010). U klasické pěstounské péče prochází pěstouni procesem zprostředkování, odborným posouzením, různými přípravami a vzdělávacími kurzy, zatímco prarodiče či jiní příbuzní dítěte žádným tímto procesem neprocházejí (Uhlířová et al., 2010). Někdy se stává, že se příbuzní, zejména pak prarodiče, stávají „rodiči“ náhle, ale ve většině případů jde spíše o vyústění dlouhodobých problémů v rodině (Uhlířová et al., 2010).

Nejčastější příčiny, proč se dítě dostane do péče příbuzných:

- náhlá smrt obou rodičů z důvodu nemoci či nehody
- úmrtí jednoho rodiče, které vede k tomu, že druhý rodič péči o dítě nezvládá
- velmi mladý věk matky, která péči o dítě nezvládá
- psychiatrická nemoc rodiče(ů)
- rodič, který je ve výkonu trestu
- rodič, který je závislý na drogách či alkoholu (MPSV, 2015).

Toto všechno s sebou nese náhlé nebo dlouhodobé trauma, a to jak na straně dětí, tak i příbuzných, hlavně pak prarodičů, protože ani jedna ze stran se na tuto situaci nemůže připravit (Uhlířová et al., 2010).

Návrh na svěření dítěte do pěstounské péče podává příbuzný přímo soudu (Nadační fond J&T, 2014). Příbuzní tedy neprocházejí procesem zprostředkování, tak jako je to v případě klasické pěstounské péče (Nadační fond J&T, 2014). Předpoklady pro péči o dítě u příbuzných posuzuje přímo soud a pečující osoba musí poskytovat záruky řádné péče, bydlet na území České republiky a také musí dát souhlas se svěřením dítěte do péče (Nadační fond J&T, 2014). Soud se také zabývá vazbami dítěte na tuto osobu a v první řadě se řídí nejlepším zájmem dítěte, a proto soud rozhoduje pokaždé individuálně (Nadační fond J&T, 2014).

Tato forma pěstounské péče zaniká zletilostí dítěte, rozhodnutím soudu nebo pokud o to požádá sám pěstoun (Pazlarová, 2016)

1.2 Finanční podpora pěstounů

Stát pěstounům poskytuje také podporu finanční (Kolektiv autorů, 2018). Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče jsou od 1. ledna 2013 řízeny zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Pazlarová, 2016). Dávky pěstounské péče jsou příjemci poskytovány bez ohledu na výši jeho příjmů či příjmů jeho rodiny a vyplácí je příslušná pobočka Úřadu práce ČR (Kolektiv autorů, 2018). O výši odměny pěstouna a výši příspěvku na dítě v pěstounské péči rozhoduje typ pěstounské péče, počet svěřených dětí, věk dítěte a také závislost dítěte na pomoci jiných fyzických osob podle zákona o sociálních službách (Kolektiv autorů, 2018). Nárok na dávky pěstounské péče připadá osobě pečující a svěřenému dítěti (Kolektiv autorů, 2018).

Osobou pečující se podle Pazlarové (2016) rozumí:

- fyzická osoba, která je odpovědná za výchovu dítěte,
- osoba, která je pěstounem,
- osoba, která byla až do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem či poručníkem po dobu, po kterou mělo nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- osoba, která se chce stát pěstounem, a které je dítě svěřeno do tzv. předpěstounské péče
- osoba, která je poručníkem dítěte, pokud o dítě osobně pečuje a
- osoba, která má v péči dítě, k němuž se nevztahuje vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

Podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, je nezaopatřeným dítětem dítě do skončení povinné školní docházky a i potom, ale pouze do 26. roku věku, pokud se připravuje na budoucí profesi, pokud se z důvodu nemoci či úrazu nemůže připravovat na budoucí profesi, nebo pokud je neschopno vykonávat výdělečnou činnost z důvodu dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vymezuje v § 47 e tyto dávky pěstounské péče:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,

- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek na ukončení pěstounské péče.

1.2.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Na tento příspěvek má nárok každé nezletilé nezaopatřené dítě, které je v péči osoby pečující nebo osoby v evidenci (Pazlarová, 2016). O tento příspěvek žádá po dobu nezletilosti dítěte osoba pečující a této osobě je příspěvek také vyplácen (Pazlarová, 2016). Pokud je dítě zletilé, příspěvek může čerpat dále, a to pouze do 26. roku života, jedná-li se o nezaopatřené dítě, které sdílí společnou domácnost s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující (Pazlarová, 2016). Autorka (2016) také uvádí, že zletilé dítě si může žádat o tento příspěvek samo a ten je mu také vyplácen. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte neslouží na tvorbu jmění nezletilého či jeho rozšiřování, ale má být hlavně využíván k uspokojování jeho běžných denních potřeb (Kolektiv autorů, 2018).

1.2.2 Odměna pěstouna

Pěstounům vzniká nárok na tuto dávku při svěřeni dítěte do pěstounské i předpěstounské péče a výše odměny závisí od počtu dětí v pěstounské péči a jejich závislosti na pěstounech (Kolektiv autorů, 2018). Autoři (2018) uvádějí, že tato odměna je jakousi mzdou pěstouna za péči o dítě, které přijali do své rodiny. Z této odměny se však odečítá záloha na daň a zdravotní a sociální pojištění, jako je tomu u mzdy (Kolektiv autorů, 2018). Jestliže jsou pěstouny oba manželé, pobírá tuto odměnu jen jeden z nich a na pěstounskou péči poskytovanou druhým manželem se hledí jako na společnou pěstounskou péči (Kolektiv autorů, 2018).

1.2.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek se vyplácí osobě pečující, která má svěřené dítě v pěstounské péči (Pazlarová, 2016). Osobě pečující náleží příspěvek při převzetí dítěte pouze jednou, ale pokud bylo dítě poté svěřeno do péče jinému pěstounovi nebo jiné pečující osobě, má nárok na tento příspěvek i tato další osoba pečující (Pazlarová, 2016). Autorka (2016) dále uvádí, že osobě v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu příspěvek nenáleží. Příspěvek při převzetí dítěte má za účel pokrýt náklady na příchod dítěte do náhradní rodiny jako např. oblečení, pomůcky do školy apod. (Kolektiv autorů, 2016).

1.2.4 Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Pěstoun, který má v péči tři a více dětí, má nárok na jednorázový příspěvek na koupi osobního motorového vozidla (Kolektiv autorů, 2018). Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí činí výše příspěvku 70% pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy v částce 100000 Kč. Pokud pěstoun používá motorové vozidlo pro účel výdělečné činnosti, musí vrátit poměrnou část příspěvku (Kolektiv autorů, 2018).

1.2.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí má nárok na tento příspěvek fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči a vyplácí se jednorázově ve výši 25 000 Kč.

1.3 Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče je kvůli počtu dětí, které jsou v péči příbuzných, velmi aktuálním tématem (Pazlarová, 2016). Česká republika se řadí v počtu příbuzenských pěstounských péčí na přední místa a tento druh péče má u nás dlouhou tradici (Pazlarová, 2016). Občanský zákoník v § 962 říká, že příbuzná osoba nebo osoba blízká má přednost před cizí osobou, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. To je také podle Mikulajdové (2015) v souladu s konstantní judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, který podporuje zachování vztahů dítěte se svou rodinou. Podle autorky (2015) je také logické a správné, aby děti byly v péči příbuzných, pokud se o ně nemohou starat biologičtí rodiče. Již delší dobu tvoří polovinu pěstounů prarodiče (Pazlarová, 2016). Podle statistik a reakcí pracovníků v terénu roste počet prarodičů v roli pěstounů, což je dááno do souvislosti s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která platí od 1. 1. 2013 (Pazlarová, 2016). Poměrně stabilní skupinu tvoří další příbuzní, kteří mají v péči necelou pětinu dětí (Pazlarová, 2016). Příbuzní tvoří zhruba dvě třetiny všech pěstounů (Pazlarová, 2016). Výše zmiňovaná novela zákona posiluje pozici příbuzných dítěte, pokud mají o jeho péči zájem a dále jsou příbuzní dítěte podporováni tím, že nemusí procházet procesem zprostředkování pěstounské péče a nemusí se účastnit příprav před přijetím dítěte (Pazlarová, 2016). Podle autorky (2016) zákonodárce zřejmě ujistilo, že příbuzenský vztah je dostačujícím argumentem pro to, aby se příbuzní dítěte nemuseli hlouběji testovat pro vhodnost.

Šterbová a Kalábová (2009) uvádějí tyto faktory, proč je dobré svěřit dítě do péče příbuzných:

- děti zažívají více stability,
- mohou zůstat se svými sourozenci a nejradiši by s nimi byly v péči příbuzných,
- mají větší pocit trvalosti a bezpečí,
- děti nemají tolik problémů s chováním,
- v domově příbuzného se děti cítí více doma než u cizích pěstounů,
- méně utíkají pryč

Podle Hanušové et al. (2009) tvoří příbuzné dítěte prarodiče, tety a strýcové, sourozenci a někdy i vzdálenější příbuzní. Každý náhradní rodič z této skupiny upřednostňuje jinou výchovu, která také závisí na jeho rodinné roli a příbuzenskému vztahu k dítěti (Uhlířová et al., 2010).

1.3.1 Prarodiče jako pěstouni

Jde o specifickou skupinu, která se stává pěstouny náhle bez žádné přípravy ze strany státu, a která se stará o svá vnoučata s velkým nasazením, často navzdory zdravotním a finančním problémům, věku a traumatu ze skutečnosti, že je jejich vlastní děti selhaly ve výchově (MPSV, 2015). Převážnou část v celkové skupině všech pěstounů tvoří právě prarodiče (MPSV, 2015).

Pěstouni prarodiče mají podle Gabriela a Nováka (2008) určitá specifika. Matějček et al. (1999) ve své knize uvádí, že u pěstounské péče vykonávané prarodiči bývá většinou problém v přemíře lásky a shovívavosti než v jejím nedostatku. Babičky a dědečkové v roli pěstounů nejsou moc ochotní vyhledávat pro svěřená vnoučata odbornou pomoc, která by byla někdy potřeba (Gabriel, Novák, 2008). Jsou také méně ochotni přijímat pomoc a zkušenosti od jiných pěstounů (Mošťková, Sobotková, 2016).

Prarodiče mohou mít na děti vyšší nároky z důvodu zvyšování věku, kdy jim ubývají síly a energie a přibývají zdravotní potíže (Mošťková, Sobotková, 2016). Prarodiče často také provází nejistota z toho, zda zvládnou náročnou péči o mnohdy malé děti, mají strach z budoucnosti dětí a k tomu všemu se jim někdy vtírají pocity viny za selhání při výchově vlastních dětí (Hayslip, Smith, 2013). Někteří prarodiče přijmou svoji novou roli s pozitivním přístupem, zatímco jiní se s touto zásadní změnou života nemohou vyrovnat (Poitras, Tarabulsky et al., 2017).

Ve srovnání s cizími pěstouny mají prarodiče častější sklony k extrémnímu přístupu k biologickým rodičům dítěte, což může být způsobeno jejich společnou historií a silným emocionálním podtextem vztahu prarodič pěstoun x biologický rodič. To se může projevit např. v tom, že prarodiče někdy brání dceři/synovi v kontaktu s dítětem, nebo dítě nepřiměřeně chrání před jeho vlivem, a to i přesto, že neexistuje žádná překážka, která by bránila kontaktu s dítětem (Gabriel, Novák, 2008).

Na druhou stranu prarodiče už mají vlastní předchozí rodičovskou zkušenost, což je pro ně specifickou výhodou (Pazlarová, 2016). Z této zkušenosti mohou prarodiče čerpat při výchově svěřených dětí a díky tomu lépe zvládají běžnou péči o dítě a umí reagovat ve výchovných situacích a také nabyli bohaté životní zkušenosti, které jim mohou poskytnout určitý nadhled a toleranci (Pazlarová, 2016). Většina prarodičů je už v důchodovém věku a mají na péči o svěřené děti dostatek času, ale není tomu tak u všech (Pazlarová, 2016). Autorky Backhouse a Graham (2012) uvedli i některá pozitiva a zisky, které prarodičům přináší péče o svěřená vnoučata. Podle těchto autorek (2012) je to pro prarodiče obohacující zkušenost, dále pak vnoučata přinášejí prarodičům do jejich životů radost, poskytnou jim další šanci na rodičovství, prarodiče jsou díky dětem více aktivní a mohou dostávat pocity úspěchu, hrdosti a naději na nový život.

Prarodiče společně s dítětem řeší spoustu témat, které je ovlivňují (Uhlířová et al., 2010). Řadí se mezi ně finanční nouze, izolace, mezigenerační rozdíl a strach o zdraví prarodiče jako pěstouna (Uhlířová, 2010).

1.3.2 Finanční nouze

Někteří prarodiče dostanou děti do péče náhle a nečekaně bez žádné přípravy a někteří již dlouhodobě původní rodině jakýmkoli způsobem pomáhali, nakonec se ale ukázalo, že nejlepší pro dítě bude, když se ho ujmou sami (Uhlířová et al., 2010). Všichni mají společné ale to, že nejsou moc informováni o svých možnostech a právech a v některých případech ani nevědí, že si mohou vzít děti do pěstounské péče (Uhlířová et al., 2010). Pokud si je nevezme na starost zkušená sociální pracovnice, která jim s touto situací pomůže a dále je provází, nevědí, co si počít, na koho se obrátit a o jaké pěstounské dávky žádat (Uhlířová, 2010). Většinou je prarodičům sděleno, že na žádnou výpomoc ze strany státu nemají nárok, a že jejich úkolem je se postarat o děti a děje se také to, že v každém kraji se úředníci chovají k prarodičům pěstounům jinak (Uhlířová et al., 2010). Takto se mohou prarodiče se svěřenými dětmi ocitnout v hmotné nouzi, protože důchod prarodičů

na zaplacení všech potřeb nestačí a kvůli tomu jsou pak vyřazeni ze společenského života a socioekonomické úrovně obyčejných rodin a dostávají se tak do izolace (Uhlířová, 2010).

Podle zákona mají osoby příbuzné vůči dítěti vyživovací povinnost (Mikulajdová, 2015). V případě, že tuto povinnost plnit nemohou, přechází tato povinnost na vzdálené příbuzné (Mikulajdová, 2015). Vyživovací povinnost přejde na prarodiče tehdy, pokud nemůže být plněna ze strany rodičů z objektivních důvodů jako např. nemoc (Mikulajdová, 2015). Podle Nožířové (2012) by měli být prarodiče jako pěstouni více podporováni po hmotné stránce, i když mají k dítěti vyživovací povinnost.

1.3.3 Izolace

Finanční nouze vede k izolaci rodiny, prarodiče se za svoji situaci stydí a pokud jim neposkytne pomoc širší rodina, jsou schopni dětem zabezpečit pouze základní potřeby bez dalších aktivit, a protože si neumí požádat o pomoc, zůstávají na řešení situace sami (Uhlířová et al., 2010). Autoři (2010) dále uvádí, že se izolace může týkat i jiných aspektů života. Řadí se zde i věková izolace, která se týká právě prarodičů, neboť před svěřením dítěte do jejich péče žili odlišným způsobem života, který odpovídal jejich věku (Uhlířová et al., 2010). Nyní musí přijmout novou roli, která není typická pro jejich věk, a která je může psychicky a fyzicky vyčerpávat a pokud jim nikdo nepomůže nebo nemají možnost se někomu svěřit, ocitají se v sociální izolaci (Uhlířová, 2010). To také ovlivňuje i svěřené děti, které se kvůli této situaci mohou stát terčem posměchu (Uhlířová et al., 2010).

1.3.4 Strach o zdraví

Strach o zdraví je další významný moment, který se týká prarodičů jako pěstounů, často jsou důchodového věku a najednou jsou zodpovědní za budoucnost dětí, které jsou ve většině případů předškoláky (Uhlířová et al., 2010). Takové pěstouny sužují obavy a strach, zda děti budou moct dovést do doby, kdy se mohou postarat o sebe samy, a to může vést ke zhoršení jejich zdraví (Uhlířová et al., 2010). Autoři (2010) dále uvádějí, že i děti se obávají o zdraví prarodičů a často si kladou otázku co s nimi bude, až babička nebo dědeček zemře a kvůli tomu tak mají nejistou budoucnost.

1.3.5 Mezigenerační rozdíl

Velký věkový rozdíl, který značně přesahuje biologicky přirozené limity, přináší v průběhu péče mnoho obtíží (Pazlarová, 2016). S rostoucím věkem ubývá sil a objevují se zdravotní problémy (Pazlarová, 2016). To se podle autorky (2016) nejvíce projevuje v čase, kdy svěřené dítě dospívá, protože právě dospívání je považováno za výchovně náročné období. Prarodiče jsou schopni zajistit základní péči, ale už nemají sílu dítěti zajistit dostatečnou podporu v jejich vývoji jako je např. vzdělání či volný čas (Pazlarová, 2016). Podle autorky (2016) způsobuje generační rozdíl i další potíže v soužití, kdy prarodiče nemají vždy dobrou představu o současných společenských normách, životním stylu vnoučat a zvyklostech. Životní styl prarodičů je často vzdálený tomu, co znají svěřené děti od svých kamarádů, což je dalším zdrojem konfliktu (Pazlarová, 2016). Prarodiče mívají také problémy s přípravou dětí do školy právě kvůli tomu, že obsah učiva se od doby, co chodili do školy, velice změnil (Pazlarová, 2016).

1.3.6 Možnosti podpory pěstounů-prarodičů

- Podpora ve výchově – u této podpory je důležité, aby sociální pracovník sledoval výchovné působení prarodičů již od začátku svěřených dětí do péče, podporoval je ve sdílení nepříjemných situací, a aby napravil zjištěné nedostatky včas (Pazlarová, 2016). Pokud je to třeba, tak by mělo být součástí poradenství zprostředkování kontaktů na další odborné služby a pracovník by měl s prarodiči mluvit o trávení volného času dítěte a pomoci zajistit dítěti vhodné volnočasové aktivity (Pazlarová, 2016).
- Respitní péče (odpočinek pro pěstouny) – někteří prarodiče mají problém vyhledat určitou pomoc nebo nabízenou pomoc přijmout a mají neustále pocit, že by si měli všechno zajistit sami (Pazlarová, 2016). To může vést k velké únavě a vyčerpání, a proto by měl sociální pracovník prarodičům nabízet různé formy respitní péče, které by byly pro prarodiče vhodné (Pazlarová, 2016). Pobyt s aktivním programem může pro prarodiče znamenat určité obohacení životního stylu a pro dítě to může být nabídka nových podnětů (Pazlarová, 2016).
- Podpora v kontaktu s dalšími subjekty – pro prarodiče vyššího věku může být obtížné vyřizování různých věcí se třetími subjekty a často se cítí nejistě (Pazlarová, 2016).

Sociální pracovník by je měl v těchto kontaktech podpořit, připravit je nebo v případě potřeby doprovodit (Pazlarová, 2016).

- Emocionální podpora – tuto podporu očekávají pěstouni od sociálních pracovníků nejvíce (Pazlarová, 2016). Podle autorky (2016) prarodiče nejvíce potřebují podporu, ujištění a možnost sdílet své problémy.

1.4 Sledování výkonu pěstounské péče

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinesla povinnost sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče (Kolektiv autorů, 2018). Dohoda se obvykle sepisuje ve lhůtě 30 dní od doby nabytí právní moci o svěřeni dítěte do péče osoby pečující (Kolektiv autorů, 2018). Dohoda o výkonu pěstounské péče může být uzavřena s obecním úřadem, s krajským úřadem a s obecním úřadem s rozšířenou působností (Kolektiv autorů, 2018). Subjekt, který uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče s osobou pečující nebo s osobou v evidenci, sleduje plnění povinností a naplňování práv dohodou (MPSV, 2019). Klíčový (doprovázející) pracovník toho, kdo uzavřel dohodu s pěstouny, se zaměřuje na výkon pěstounské péče a konkrétně na to, jestli pěstouni nepotřebují pomoc či poradenství v oblastech, které se týkají péče o dítě a potřebné služby také zajišťuje (Kolektiv autorů, 2018).

Vývoj dítěte sleduje zároveň i orgán sociálně-právní ochrany dětí příslušný podle místa trvalého bydliště dítěte (MPSV, 2019). Pracovníci tohoto úřadu mají povinnost navštěvovat rodinu, kde dítě žije, nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců po svěřeni dítěte do pěstounské péče a poté je to v souladu se zájmy dítěte, aspoň jednou za 6 měsíců (MPSV, 2019). Tento orgán také vytváří individuální plán ochrany dítěte IPOD, sleduje jeho naplňování a vyhodnocuje situaci dítěte (MPSV, 2019).

Doprovázející pracovník navštěvuje rodinu pěstouna podle potřeby, nejméně však 1x za dva měsíce (Kolektiv autorů, 2019). Díky tomuto kontaktu je pracovník pro pěstouny dobrým a informovaným průvodcem, který může pomoci i se vznikajícími problémy a může také pěstounům nabídnout vhodnou terapeutickou nebo jinou odbornou pomoc (Kolektiv autorů, 2018). Doprovázení má i povahu kontrolní (Kolektiv autorů, 2018). Doprovázející subjekt je povinen sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a o průběhu pěstounské péče musí jednou šest měsíců informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí (Kolektiv autorů, 2018).

1.4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dítěte zajišťuje právo dítěte na život, na rodičovskou péči a život v rodině, na příznivý vývoj dítěte, na svobodu myšlení dítěte, identitu, náboženství, vzdělávání, zaměstnání a také zajišťuje ochranu dítěte před duševním a tělesným násilím, zneužíváním, zanedbáváním a vykořisťováním (MPSV, 2019).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, vymezuje v §1 sociálně-právní ochranu jako:

- *„ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- *ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- *zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“*

Předním hlediskem pro poskytování této ochrany je prospěch, nejlepší zájem a blaho dítěte, dále pak ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo dětí a rodičů na rodičovskou péči a výchovu (MPSV, 2019). Poskytuje se všem dětem, a to bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, pohlaví, barvy pleti, náboženství, jazyka, politického nebo jiného smýšlení a národnostního nebo sociálního původu, a tato ochrana je poskytována všem nezletilým dětem do 18. roku věku (MPSV, 2019).

Mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí patří:

- obecní úřady
- obce s rozšířenou působností
- Úřad práce České republiky
- krajské úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (MPSV, 2019).

2. CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíle práce

Hlavní cíl: Zmapovat zkušenosti sociálních pracovníků s výchovou dítěte svěřeného do pěstounské péče prarodičů.

Dílčí cíl: Zjistit v jakých oblastech péče o dítě se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl.

2.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Jaká rizika v péči zajišťované prarodičem sociální pracovníci identifikují?

Dílčí výzkumná otázka č. 1: Jaká je z pohledu sociálního pracovníka schopnost prarodičů sdílet aktivity ve volném čase?

Dílčí výzkumná otázka č. 2: Jaká úskalí komplikují zapojení prarodiče do vzdělávacího procesu dítěte?

3. METODIKA

V praktické části byla použita strategie kvalitativního výzkumu. Podle Reichela (2009) kvalitativní výzkum reprezentuje řadu rozdílných postupů, které usilují o porozumění zkoumaného sociálního problému. Hendl (2012) uvádí, že výzkumník v kvalitativním výzkumu si na začátku nejprve zvolí téma a poté si vytyčí základní výzkumné otázky. Otázky se podle autora (2012) mohou v průběhu výzkumu během sběru a analýzy dat kdykoli měnit a doplňovat a z tohoto důvodu se tato strategie výzkumu označuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. Nevznikají zde pouze jen výzkumné otázky, ale mohou zde také vznikat i různé hypotézy a nová rozhodnutí. Hendl (2012) uvádí, že tento typ výzkumu se dá přirovnat k činnosti detektiva.

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Pro výzkum byla zvolena metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor je podle Reichela (2009) nejčastěji používanou technikou v řadě různých oborů, nejčastěji v těch sociálních. Miovský (2006) uvádí, že rozvory se řadí mezi nejobtížnější a současně nejvýhodnější metody pro sběr kvalitativních dat. Polostrukturovaný rozhovor je charakterizován tím, že výzkumník má připravený soubor otázek, které jsou jeho předmětem a nemusí dodržovat jejich pořadí (Reichel, 2009). Otázky mohou být částečně modifikovány, ale při výzkumu musí být probrány všechny. Mohou být i použity doplňující dotazy.

Otázky pro můj výzkum byly stanoveny z cílů a výzkumných otázek mé bakalářské práce.

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořilo 5 sociálních pracovníků, které ve výzkumu označuji jako komunikační partnerky. Byly vybrány na základě účelového vzorkování. Hendl (2012) účelové vzorkování popisuje jako výběr informačně bohatých případů pro hlubší studium, kdy výběr a počet těchto případů záleží na účelu studie. Dvě sociální pracovníce pracují pro Městský úřad v Odboru sociálních věcí a ostatní pracují pro neziskovou organizaci.

3.3 Vyhodnocení dat

Data byla vyhodnocena na základě otevřeného kódování. Podle Miovského (2006) jsou významové jednotky tvořeny z pojmů, které značí jednotlivé jevy. V otevřeném kódování

vznikají kategorie, které se vytváří porovnáváním významových jednotek a jejich tříděním. Pro vyhodnocení dat jsem dále použila techniku tužka a papír.

3.4 Realizace výzkumu

Výzkum byl proveden na začátku března v kancelářích sociálních pracovníků. Rozhovory byly nahrány na mobilní telefon, které jsem poté přepsala do elektronické podoby. Délka rozhovoru trvala v průměru 30 minut.

3.5 Etika výzkumu

Všechny sociální pracovníky byly předem informovány a s nahráváním rozhovorů a jejich uveřejněním souhlasily. Pro jejich anonymitu neuvádím jméno organizace ani jméno konkrétního Městského úřadu. Výsledky výzkumu jim mohou být kdykoli poskytnuty.

4. VÝSLEDKY

V této kapitole prezentuji své výsledky výzkumu. Kapitulu jsem rozdělila do pěti podkapitol, podle kategorií. Každá podkapitola obsahuje tabulky a pod nimi se nachází krátké vysvětlení a krátké přepsání rozhovorů. V rámci každé podkapitoly jsou i podkategorie, které také obsahují tabulky a pod nimi krátké vysvětlení a krátký přepis rozhovorů. Data byla vyhodnocena otevřeným kódováním a technikou tužka a papír. Sociální pracovníce zde uvádím jako komunikační partnerky. Z výzkumu vzešly tyto kategorie a podkategorie:

1) Náhled sociálního pracovníka na péči prarodičů v roli pěstouna

Silné a slabé stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

2) Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl

Jak vnímají mezigenerační rozdíly děti a prarodiče

3) Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem

Jak tyto rizika mohou ovlivnit výchovu dítěte

4) Trávení volného času

Zážitky a činnosti, o které jsou děti ochuzeny

5) Zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodiče do školní přípravy

S čím mají prarodiče nejvíce problém

Zkušenosti s komunikací a výběrem školy

4.1 Náhled sociálního pracovníka na péči prarodičů v roli pěstouna

Tabulka 1: Pohledy na péči prarodičů v roli pěstounů

	Důvody, proč pěstounská péče vznikla	Nesouhlas se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičům	Široká škála	Prarodiče by potřebovali větší pomoc	Vděčnost dětí za to, že se někdo o ně stará
R1	X				
R2		X			
R3			X		
R4				X	
R5					X

Zdroj: vlastní výzkum

Zde se výpovědi komunikačních partnerek velmi lišily. Podle komunikační partnerky R1 záleží na důvodech, proč pěstounská péče vznikla: „*Tak co se týče této zkušenosti tady na úřadě, tak záleží, z jakého důvodu ta pěstounská péče tam vznikla, podle mého názoru, že jestli teda rodiče nefungují nebo rodiče zemřeli nebo byl jiný problém, tak si myslím, že se to od toho odvíjí dál.*“

Komunikační partnerka R2 moc nesouhlasí s tím, aby děti vychovávali prarodiče: „*Já si myslím, že nejsem úplně ztotožněná s faktem, který u nás zastává stát, že prarodič by měl být pěstounem. Myslím si, že pěstouni jako prarodiče nebo vůbec prarodiče by měli svá vnoučata rozmazlovat a ne vychovávat.*“

Podle komunikační partnerky R3 je to strašně široká škála: „*Co se týče pěstounské péče prarodičů, tak mám osobní zkušenost plus pracovní a je to strašně široká škála a myslím si, že pěstounská péče prarodičů má v České republice nezastupitelné místo.*“

Komunikační partnerka R4 uvedla, že by prarodiče potřebovali větší pomoc při převzetí vnoučete do pěstounské péče: „*Když můžu zhodnotit naši práci tady, tak to vidím někde jako velmi problematický, protože ti prarodiče do toho vstoupí nepřipravení a myslím si, že by potřebovali jako větší pomoc nebo i projít nějakým vzděláváním předem, což asi není reálný.*“

Komunikační partnerka R5 řekla, že děti by měli být vděčný za to, že mají někoho, kdo se o ně postará: „*Je to takový různatý no, mám rodinu, kde si říkám, že je to dobrý, a pak mám rodiny, kde si říkám, že to dobrý úplně není, ale zase ta možnost dát ty děti někomu jinýmu nebyla, takže si myslím, že ty děti můžou být vděčný, že se o ně prarodiče starají, protože tam nebyl nikdo další.*“

Silné a slabé stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

Tabulka 2: Silné stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

	Rodina	Znalost historie dítěte	Propojenost a zachování vazeb v rozšířené rodině	Znalost historie rodiče dítěte
R1	X			
R2	X			
R3	X	X	X	X
R4	X			
R5	X			

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče silných stránek pěstounské péče vykonávané prarodiči, tak všechny komunikační partnerky se shodly na tom, že prarodiče jsou stále rodina. Komunikační partnerka R1: „*Co se týče toho, tak silné stránky jsou v tom, že prarodiče jsou rodina.*“ Komunikační partnerka R3 uvedla více silných stránek, a to znalost historie dítěte, propojenost a zachování vazeb v rozšířené rodině a znalost historie rodiče dítěte.

Zde uvádím doslovný přepis komunikační partnerky R3:

„...perfektní věc je, že většinou ten prarodič zná historii dítěte, zná dobře to dítě a většinou ho zná od mrňouska, pokud zrovna to není mrňousek a zná dokonale biologickou rodinu. Co hrozně oceňuji je, že se zachovávají i vazby v rozšířené rodině, že pokud je zdravě nastavená ta příbuzenská pěstounská péče prarodičů, tak že opravdu dochází k tomu, že celkově je ta rodina propojená a zůstává propojená. Myslím si, že je klíčové, že znají tu historii nejenom toho dítěte, ale i toho rodiče, znají plusy a mínusy a ví, na co si mají dávat pozor.“

Tabulka 3: Slabé stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

	Mezigenerační rozdíly	Přenášení nesprávného vzorce chování na vnoučata	Nemocnost a předčasné úmrtí prarodičů kvůli vyššímu věku	Zastaralý styl výchovy
R1			X	
R2	X			
R3	X	X	X	
R4	X	X		
R5			X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Podle komunikačních partnerek R2, R3 a R4 patří mezi slabé stránky mezigenerační rozdíly. Komunikační partnerka R2: „... za slabou stránku považuji ten mezigenerační rozdíl a to, co s tím souvisí.“ Dále se komunikační partnerky R3 a R4 shodly na tom, že slabou stránkou je přenášení nesprávného vzorce chování na vnoučata. Je to myšleno tak, že když sami prarodiče selhali u výchovy vlastních dětí, tak s největší pravděpodobností se to bude opakovat i u výchovy vnoučat. Komunikační partnerka R3: „... pokud je to ta rodina, která selhala už v péči předchozího dítěte ve smyslu, že opravdu to výchovný působení, který ta rodina měla nebylo vhodné a pokud na sobě nepracují ve smyslu terapeutickým, tak potom tenhle vzorec přenáší na svá vnoučata, tak to vnímám jako slabou stránku.“

Komunikační partnerky R1, R3 a R5 uvedly jako další slabou stránku nemocnost a předčasné úmrtí prarodičů kvůli vyššímu věku. Komunikační partnerka R5: „U prarodičů je slabou stránkou také to, že už jsou postarší, a že tam hrozí to, že třeba dlouhodobě onemocní, zemřou a musel by se prostě postarat někdo další o to dítě...“ Tato komunikační partnerka také uvedla zastaralý styl výchovy jako slabou stránku: „Slabá stránka je to výchova. Moje zkušenost je taková, že v těch rodinách většinou je to tak, že oni vyrůstali v rodině, kde to bylo fakt přísně nastavený, a tudíž oni to chtějí mít taky takhle, takže mají takový ty hesla jako škoda každé rány, která padne vedle, což by fakt nemělo být.“

4.2 Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl

Tabulka 4: Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevují mezigenerační rozdíly

	Pohledy na život v dospívání	Názory	Oblékání	Finanční stránka	Věkový rozdíl, co se týče různých aktivit	Partnerství
R1	X					
R2						
R3	X	X	X			X
R4		X	X		X	
R5		X	X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

V této tabulce jsou všechny mezigenerační rozdíly, které v rozhovorech zazněly. Pohledy na život v dospívání zmínily dvě komunikační partnerky R1 a R3. Komunikační partnerka R3: „*Já si myslím, že v dospívání, že tam to bude nejmarkantnější, protože ti prarodiče v nějakém systému vyrostli, v systému, který byl často autoritativní, že děti prostě musely poslouchat a mlčet a že pro ně je trošku zvláštní, že ty dnešní teenageři nemlčí a spoustu věcí komentují...*“ Komunikační partnerky R3, R4 a R5 se společně shodly, že další mezigenerační rozdíl je v názorech na různé věci. Komunikační partnerka R5: „*Hodně často se mezigenerační rozdíl objevuje v názorech na všechno.*“ Mezigenerační rozdíl se týká i oblasti oblékání. Tuto oblast zmínily komunikační partnerky R3, R4 a R5. Komunikační partnerka R4: „*Dost často mívají babičky problém s tím, jak její vnučka chodí oblékaná, pokud jsou ty babičky ještě teda relativně mladý, že obě mají jiný vkus oblékání.*“ Dále zazněla i finanční stránka jako mezigenerační rozdíl, kde ty prarodiče chtějí, aby si děti peníze spíše šetřily, než utrácely. O tom hovořila komunikační partnerka R5: „*Myslím si, že velký rozdíly jsou i ve finanční stránce, že třeba by si neměla tolik utrácet, pořád jako šetřit a nepochopí takový ty věci jako, že si jdeš jen tak do kina nebo na večeři, když máš jídlo doma...*“ Podle komunikační partnerky R4 patří mezi mezigenerační rozdíl i věkový rozdíl: „*Věkový rozdíl určitě hraje roli, protože vlastně ti prarodiče nemůžou už dělat to, to se týká fyzických sil, nemají chuť třeba jezdit na nějaký dovolený nebo výlety, někteří teda jo, ale spíše ne.*“ Dále komunikační partnerka R3 hovořila i o oblasti partnerství: „*Myslím si, že se to bude týkat*

i oblasti partnerských vztahů a sexuality do určité míry, že by tu hranici trošičku posunuli, ale je to pěstoun od pěstouna.“ Komunikační partnerka R2 odpověď na tuto otázku nevěděla.

Jak vnímají mezigenerační rozdíly děti a prarodiče

Tabulka 5: Vnímání mezigeneračních rozdílů prarodiči

	Nevděčnost dětí za péči	Tyto rozdíly nevnímají	Pocit nepochopení	Přání společného sdílení problémů
R1	X			
R2		X		
R3			X	
R4				
R5	X			X

Zdroj: vlastní výzkum

Zde se odpovědi poměrně lišily. Podle komunikačních partnerek R1 a R5 prarodiče vnímají, že jim děti nejsou za péči vděční. Komunikační partnerka R5: *„Prarodiče to cítí tak, že ty děti nejsou vděční za tu péči, že jako oni si je vlastně vzali ani nemuseli a že ty děti nepociťujou takový ten vděk...“* Komunikační partnerka R2 uvedla, že prarodiče mezigenerační rozdíly nevnímají: *„Já bych řekla, že prarodiče ty rozdíly nevnímají a to teď mluvím z pracovní zkušenosti...“* Komunikační partnerka R3 hovořila o pocitu nepochopení: *„...ze strany prarodičů pěstounů, samozřejmě mi běží hlavou jen někteří, tak i oni se cítí nepochopení.“* Podle komunikační partnerky R5 někteří prarodiče chtějí, aby děti s nimi sdílely různé problémy: *„A prarodiče si myslím, že oni touží někteří po tom, aby děti s nimi sdílely ty problémy, aby to mohli společně vyřešit.“*

Tabulka 6: Vnímání mezigeneračních problémů dětmi

	Pocit neporozumění	Vnímání těchto rozdílů v pubertě	Pocity osamění, ukřivdění a nepochopení	Nespravedlnost a zastaralé názory prarodičů
R1	X			
R2		X		
R3			X	
R4	X			
R5				X

Zdroj: vlastní výzkum

Co se týče dětí, tak podle komunikačních partnerek R1 a R4 děti zažívají pocit neporozumění. Komunikační partnerka R1: „*Já si myslím, že některý děti si myslí, že jim babička s dědou nemůžou rozumět, že jsou jako o hodně starší, takže i oni vůči nim mají tu bariéru.*“ Komunikační partnerka R2 zmínila, že děti vnímají mezigenerační rozdíly nejvíce v pubertě: „*Co se týká dětí, myslím si, že to nastává v té pubertě, že většinou tam ty problémy začínají být, co se týká školy, vůbec stylu života a oblíkání.*“ Komunikační partnerka R3 uvedla pocity osamění, ukřivdění a nepochopení: „*Kvůli věkovému odstupu se děti někdy cítí osamělý, možná ukřivdění, některé děti mají pocit, že nejsou slyšeny a dost často se cítí nepochopeny.*“ Podle komunikační partnerky R5 vnímají děti nespravedlnost a prarodiče mají podle dětí zastaralé názory: „*Tak ty děti vidí nespravedlnost a určitě přemýšlí nad tím, že by to bylo jako jiný s rodičema, že jako jsou fakt zastaralí ti prarodiče a mají zastaralý názory.*“

4.3 Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem

Tabulka 7: Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem

	Zdravotní stav a věk	Riziko, že se děti budou chovat jako jejich rodiče	Přenášení špatného výchovného postupu	Blokace kontaktu s biologickými rodiči	Neochota vyhledat a realizovat dítěti pomoc	Absence otevřené komunikace
R1	X					
R2		X				
R3	X		X	X		
R4			X		X	X
R5	X					

Zdroj: vlastní výzkum

Jako první riziko/negativum, na kterém se shodly komunikační partnerky R1, R3 a R5, je zdravotní stav a věk prarodičů. Komunikační partnerka R3: „*Ten zdravotní stav a věk jo, že jsme to i zažili, že někteří pěstouni prarodiče nám zemřeli v průběhu péče a i vím, že děti se bojí někdy, když třeba je ten prarodič chronicky nemocný, že i prožívají obavy a bojí se, co by s nimi bylo dál.*“ Podle komunikační partnerky R2 může být riziko v tom, že se děti mohou chovat jako jejich rodiče, kteří například brali drogy nebo žili zahálčivým životem: „*Dost často se stalo, že výchova a péče těch prarodičů byla pouze obrazem výchovy jejich dětí, tedy rodičů těch nezletilých...*“ Další riziko je podobné, a to přenášení špatného výchovného postupu na vnoučata, kdy ti prarodiče selhali ve výchově vlastních dětí. O tom mluvily komunikační partnerky R3 a R4. Komunikační partnerka R3: „*Riziko mám tam, kde selhala ta péče už u toho rodiče, to znamená nějaká sociálně disfunkční rodina, kde nebyly správně zvoleny výchovné postupy, kde se objevovaly už v tý původní rodině závislosti třeba a nějaký sociálně nežádoucí faktory, takže se to prostě přenáší dál, tak to v téhle skupině vnímám negativně.*“ Tato komunikační partnerka sdělila ještě další riziko, a to blokaci v kontaktu s biologickými rodiči: „*...u některých rodin je potom riziko ohlední kontaktování s biologickou rodinou, pokud třeba ta biologická rodina tam je a chtěla by se vidět s dětma a jsou nevyřešené konflikty, tak ti prarodiče pěstouni tím, jak si to neodžili, nezpracovali to zklamání, možná nějaký ten pocit viny, tak někdy blokují ty kontakty.*“ Poslední dvě rizika v tabulce zminila

komunikační partnerka R4, a to neochotu vyhledat a realizovat dítěti pomoc a absenci otevřené komunikace: „*Ti prarodiče někdy nejsou ochotní vyhledat tu pomoc pro dítě, a když už ji najdou, tak ti prarodiče to mnohdy ani nedokážou realizovat nebo změnit, protože už jsou v tom zaseklý, tak v tom to vidím, že si něco vyslechne ale stejně si řekne, že to dělat nebude no a dál co jsem zažila, tak že tam chyběla otevřená komunikace a to dítě vědělo, jak má odpovídat tomu prarodiči, aby mělo klid, aby nemuselo s ním nic řešit.*“

Jak tyto rizika mohou ovlivnit výchovu dítěte

Tabulka 8: Jak děti ovlivňují tato rizika/negativa

	Vznik dalšího traumatu z důvodu nezvládnutí péče o děti	Dítě se může chovat jako jeho rodiče	Přenášení nezpracovaného traumatu do dospělosti	Přenášení agresivního řešení problému do dospělosti	V partnerství, že se budou chovat jako ti prarodiče
R1	X				
R2		X			
R3			X	X	
R4		X			
R5					X

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerka R1 hovořila o vzniku dalšího traumatu z důvodu toho, že prarodiče péči o dítě nezvládají kvůli vysokému věku. Trauma by mohlo vzniknout z toho, že by se dítě muselo umístit do jiné formy náhradní rodinné péče. Komunikační partnerka R1: „*Z těch zkušeností mě napadá, že už ti prarodiče tu péči nemusí dávat, protože jsou třeba už hodně starý, a to dítě by mohlo mít další trauma z toho, že by muselo být umístěno do jiný náhradní rodinný péče nebo do nějakého vhodného zařízení.*“ Komunikační partnerky R2 a R4 se shodly v tom, že s dítě může chovat jako jeho rodiče, kdy ti prarodiče selhali ve výchově svých vlastních dětí. Komunikační partnerka R2: „*Tak určitě ten prarodič pokavad' selže ve výchově svých dětí, tak je tam velká pravděpodobnost, že selže i ve výchově těch dětí a ti děti by se pak mohly chovat jako ti rodiče, tak takhle by je to mohlo ovlivnit no.*“ Podle komunikační partnerky R3 si děti mohou přenášet nezpracované trauma do dospělosti. Je to myšleno tak, že ti prarodiče to

trauma, které si dítě nese z původní rodiny, s dítětem vůbec neprobrali: „*Třeba v tom zpracování traumatu, když pro toho prarodiče je ta situace natolik citlivá a bolavá, že je vlastně pro něj těžký o tom s tím dítětem mluvit, aby to dítě se mohlo ptát a dostávat informace a pokud si s tím dítětem o tom opravdu nepromluví, tak dítě si to pak přenáší do svého dospělého života.*“ Tato komunikační partnerka R3 zmínila ještě přenášení agresivního řešení problému do dospělosti: „*Pokud je to dítě v prostředí, který je uzavřený, kde třeba jsou lidé, kteří jednají impulsivně až třeba agresivně a neřeší věci zdravým způsobem, tak se to samozřejmě na těch dětech projeví způsobem, kterým budou v dospělosti řešit svoje problémy.*“ Podle komunikační partnerky R5 by se to mohlo projevit partnerství, kdy ty děti získají vzor od prarodičů: „*Tak určitě si myslím, že péče je ovlivní do budoucna skrz to partnerství, že většinou si přijmou ten vzor tý babičky a dědy, jak to mají třeba mezi sebou nebo celkově, jak to měli nastavený k nim jako k dětem.*“

4.4 Trávení volného času

Tabulka 9: Jak prarodiče tráví s dětmi volný čas

	Aktivní trávení volného času	Spíše doma	Prarodiče se věnují spíše menším dětem
R1	X		
R2	X		
R3	X		
R4		X	X
R5		X	

Zdroj: vlastní výzkum

Aktivní trávení volného času zmínily komunikační partnerky R1, R2 a R3 a komunikační partnerka R2 k tomu ještě dodala, že se ti prarodiče snaží trávit volný čas tak, jako by byly s rodiči: „*Já bych řekla, že tak nějak zajišťují tu péči nebo se snaží zajistit tu péči úplně stejně jako rodiče, tráví s nimi volný čas aktivně, že s nimi hrají různé hry, jezdí spolu na dovolenou, vodí je do kroužků a podnikají s nimi různé akce a výlety.*“ Podle komunikačních partnerek R4 a R5 tráví volný čas prarodiče s dětmi spíše doma. Komunikační partnerka R4: „*No není to nic valného, ten volný čas tráví spíše doma nechávají to spíš na dětech, takže se jim tak moc nevěnují.*“ Tato komunikační partnerka

ještě uvedla, že prarodiče se snaží společně s dětmi trávit volný čas, když jsou děti malé: „Když jsou ty děti malé, tak se prarodiče nějak snaží trávit ten volný čas s nimi, ale když jsou větší, tak už moc ne.“

Zážitky a činnosti, o které jsou děti ochuzeny

Tabulka 10: Zážitky a činnosti, o které jsou děti ochuzeny

	Kulturní akce	Zážitky s rodiči	Výlety, moře, lyžování	Společná dovolená	Nebezpečné aktivity
R1	X				
R2		X			
R3			X		
R4				X	X
R5			X		

Zdroj: vlastní výzkum

Podle komunikační partnerky R1 jsou děti ochuzeny o kulturní akce: „Tak jsou to opravdu různé ty kulturní akce jako divadlo, kino, návštěva hradů a zámků a pořádané akce pro děti.“ Komunikační partnerka R2 uvedla, že dětem chybí zážitky s rodiči: *Co dětem chybí jsou zážitky s rodiči.* Komunikační partnerky R3 a R5 sdělily, že dětem chybí různé výlety, moře a lyžování. Komunikační partnerka R5: *Ve většině případů to moře, to si myslím, že jo a v některých případech, kde nejsou finance, tak tam nejezdí ani lyžovat nebo nepořádají nějaký vícedenní výlety, ale to je spíše skrz tu finanční stránku nebo, že už nemají na to moc sil.* Podobně odpověděla i komunikační partnerka R4, že dětem chybí společná dovolená: „Tak asi nejvíc jsou ochuzeny o tu společnou dovolenou, protože to vidím, že ty moje pěstounské rodiny téměř nikam nejezdí, ať už z finančních důvodů nebo, že už jsou třeba na to unavený.“ Tato komunikační partnerka ještě dodala, že prarodiče s dětmi nepodnikají žádné aktivity, které jsou trochu nebezpečnější: „Taky jsou ještě ochuzeny o takové ty trošku nebezpečnější aktivity jako třeba jízda na raftu kvůli tomu, že mají strach nebo, že na to nejsou zvyklí.“

4.5 Zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodiče do školní přípravy

Tabulka 11: Zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodiče do školní přípravy

	Pozitivní zkušenosti	Prarodiče jsou aktivní pouze u mladších dětí	Limity v jazycích a počítání	Neschopnost prarodiče pomoci staršímu dítěti	Velký důraz prarodičů na vzdělání	Problém se zapojením prarodiče do školní přípravy	Snaha s dítětem psát a kontrolovat úkoly
R 1	X						
R 2	X						
R 3		X	X				
R 4				X	X		
R 5						X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Zde se shodly pouze dvě komunikační partnerky, a to komunikační partnerky R1 a R2, které mají pozitivní zkušenost se zapojením prarodiče do školní přípravy. Komunikační partnerka R1: „*Já bych řekla, že dobrou, naši pěstouni prarodiče jsou lidi, kteří jsou slušní, sami prošli vzděláním, považují to důležitý a nikdy jsme neměli problém.*“ Komunikační partnerka R3 zmínila, že prarodiče jsou aktivní pouze u mladších dětí, a že mají limity v jazycích a počítání: „*No, když jsou ty děti maličký, tak jsou poměrně aktivní ti prarodiče a jsou i důslední, ale narážíme tam na limity, že třeba už v rámci prvního stupně je to učivo už složitý, že ten prarodič už tomu nerozumí, neví třeba, jak to má počítat, protože to počítali kdysi jiným způsobem a také mají problém s cizími jazyky, protože se učili maximálně ruštinu.*“ Podle komunikační partnerky R4 prarodiče už nejsou moc schopní pomoci staršímu dítěti, ale zase kladou na vzdělání velký důraz: „*...téměř každý prarodič nedokázal pomoci tomu svému dítěti, když už bylo starší. Řekla bych, že ti prarodiče, většina, co jsem viděla, tak chtěli, aby ty děti to vzdělání měly a tlačí moc na to, a to dítě tím můžou nervovat.*“ Poslední dvě odpovědi v tabulce zmínila komunikační partnerka R5. Podle ní mají prarodiče problém se zapojit do školní přípravy,

ale zase mají snahu s dětmi psát a kontrolovat úkoly: „*No já vím, že je to fakt velkej problém jako aby se zapojili, protože to jejich vzdělání bylo fakt jiný, takže oni si to nějak zapamatovali a už těm dětem nedokážou poradit a spíš s dětma snaží psát úkoly a taky je kontrolují.*“

S čím mají prarodiče nejvíce problém

Tabulka 12: Co dělá prarodičům největší problém

	Problémy nespátřují	Komunikace se školou	Přimět dítě se učit	Prarodiče nedokáží dítěti moc pomoci
R1	X			
R2	X			
R3		X		
R4			X	
R5				X

Zdroj: vlastní výzkum

Podle komunikačních partnerek R1 a R2 prarodiče žádné problémy se školou nespátřují. Komunikační partnerka R1: „*Já bych řekla, že jakoby v tomhle tom směru se snaží tomu dítěti vyhovět a z těch zkušeností, co mám, tak žádný problém nevidím.*“ Komunikační partnerka R3 uvedla problém s komunikací se školou: „*Myslím si, že složitá je komunikace se školou než jako klasická školní příprava.*“ Podle komunikační partnerky R4 mají někteří prarodiče problém donutit dítě se učit: „*No já jako spatřuju problém v tom, že ti prarodiče neměli páku, jak to dítě donutit se učit.*“ Komunikační partnerka R5 zmínila, že prarodiče mají problém v tom, že nedokážou dítěti moc pomoci: „*Že mu nedokážou moc pomoci no, ale jinak si myslím, že všechno řešitelný skrz tu školu, že úplně to velkej problém není, ale když se zeptám, tak oni mu třeba nedokážou odpovědět no, tak potom je to těžší pro to dítě, že se musí obracet na někoho jinýho.*“

Zkušenosti s komunikací se školou a výběrem školy

Tabulka 13: Zkušenosti sociálních pracovníků s komunikací prarodiče se školou

	Dobrá komunikace se školou	Prarodiče mají problém s komunikací se školou
R1	X	
R2	X	
R3		X
R4	X	
R5	X	

Zdroj: vlastní výzkum

Zkušenosti s komunikací se školou měly všechny komunikační partnerky dobré až na komunikační partnerku R3, která uvedla, že prarodiče mají s komunikací se školou problém. Komunikační partnerka R1 má pěstounské rodiny, kde jsou ještě malé děti, které chodí do školky: „Když to vezmu ke vztahu k mým dětem, co mám náhradku, tak mám menší děti, tak se školkou spolupracují ti prarodiče, ptají se na prosperitu, řeší se školkou případné problémy, když tam něco vznikne a jsou v kontaktu každodenně a každodenně se informují a ptají, co je potřeba řešit aktuálně no.“ Komunikační partnerka R2: „Já problém v komunikaci se školou nespatřuju, mám zkušenosti, že prarodiče velmi dobře spolupracují se školou, chodí na třídní schůzky, komunikují a ptají se, jak to dítě prosperuje.“ Odpověď komunikační partnerky R3: „Tím, jak jim na těch dětech hodně záleží a někdy prarodiče pěstouni mají nadměrné ochranné tendence. Buď se jim nechce komunikovat se školou nebo ta komunikace je složitá a taky záleží na tom, jak se chová ta učitelka nebo učitel.“

Tabulka 14: Zkušenosti sociálních pracovníků s výběrem školy

	Prarodiče se zajímají o výběr školy	Žádná zkušenost
R1		X
R2	X	
R3	X	
R4	X	
R5		X

Zdroj: vlastní výzkum

Pozitivní zkušenosti měly komunikační partnerky R2, R3 a R4 i s výběrem školy, kdy ti prarodiče se opravdu o to zajímali a s dětma to probírali a komunikační partnerky R1 a R5 nemají s výběrem školy ještě žádné zkušenosti. Komunikační partnerka R3: „*Co já mám zkušenost, když se objevilo to období výběru střední školy, tak vím, že ti pěstouni jeli s dítětem na den otevřených dveří, dokonce i dali dítěti prostor, zároveň ale dokázali říct, když dítě řeklo školu, proč ten obor není vhodný a třeba i navrhli obor, který by byl pro to dítě vhodný a dali tomu dítěti možnost volby.*“ Komunikační partnerka R5: „*Výběr školy jsme zatím neřešili.*“

5. DISKUZE

Ve výzkumu v mé bakalářské práci byla použita strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Výběrový soubor tvořilo 5 sociálních pracovníků, kde dvě sociální pracovníce jsou z Městského úřadu z oddělení sociálně-právní ochrany dětí a ostatní tři sociální pracovníce pracují pro neziskovou organizaci. Pro svůj výzkum jsem zvolila otevřené kódování, kdy z odpovědí sociálních pracovníků vyšly kódy, z kterých jsem poté vytvořila kategorie. Celkem bylo vytvořeno pět kategorií a každá kategorie obsahuje jednu až dvě podkategorie.

Bakalářská práce obsahuje dva cíle, a to hlavní cíl práce, který zní: *„Zmapovat zkušenosti sociálních pracovníků s výchovou dítěte svěřeného do pěstounské péče prarodičů.“* a dílčí cíl práce: *„Zjistit, v jakých oblastech péče o dítě se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl.“*

Pro výzkum byly vytvořeny tři výzkumné otázky, a to hlavní výzkumná otázka: *„Jaká rizika v péči zajišťované prarodičem sociální pracovníci identifikují?“*, dílčí výzkumná otázka č. 1: *„Jaká je z pohledu sociálního pracovníka schopnost prarodičů sdílet aktivity ve volném čase?“* a dílčí výzkumná otázka č. 2: *„Jaká úskalí komplikují zapojení prarodiče do vzdělávacího procesu dítěte?“*

První kategorie je *„Náhled sociálního pracovníka na péči prarodičů v roli pěstounů“*. Zde se odpovědi dost lišily, protože každá komunikační partnerka na pěstounskou péči prarodičů nahlíží jinak. Podle komunikační partnerky R1 záleží na tom, z jakého důvodu bylo dítě svěřené do pěstounské péče prarodičů. V průběhů rozhovoru se o tom zmínila i komunikační partnerka R4, která řekla, že pokud rodiče dítěte zemřeli, prarodiče se s tímto faktem vyrovnávali podstatně lépe, než když ti prarodiče selhali ve výchově. Obě situace jsou však pro prarodiče náročné. Langosch (2012) zmiňuje, že pokud prarodiči zemře vlastní dítě a najednou se musí postarat o svoje vnouče, potýká se s dvěma problémy, a to se smutkem z toho, že mu zemřel vlastní potomek a s tím, že se musí znovu starat o dítě. Podle autora (2012) je důležité pracovat s obojím. Pokud prarodiče selhali ve výchově vlastních dětí a poté tyto děti selžou ve výchově svých dětí, nesou si to prarodiče po celý život, cítí se smutní, mohou mít vztek, a to se může projevit i v péči o vnoučata, což si myslím, že s tímto faktem se prarodiče vypořádávají hůře. To potvrzují i autoři Poitras, Tarabulsy et al., (2017).

Druhá komunikační partnerka nesouhlasí se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů. Podle ní by prarodiče měli spíše dítě rozmazlovat, a ne se o něj starat. Pokud však nikdo jiný z rodiny není, kdo by se o dítě mohl postarat a prarodiče jsou ještě v dobré kondici, je podle mě svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičům nejlepším řešením. Také zmínila, že by prarodiče neměli mít nárok na dávky pěstounské péče. Je pravda, že někteří prarodiče jsou ještě v produktivním věku a mají slušné příjmy nebo si ke starobnímu důchodu přivydělávají. Někdy mohou mít i dostatečné jištění v podobě movitých i nemovitých věcí a dávky zde neplní svůj účel. Jsou ale i prarodiče, kteří jsou již v důchodu a pobírají velice malý důchod. V tomto případě je dobré, že nárok na dávky pěstounské péče mají. O problému s finanční stránkou hovoří i autoři Poitras, Tarabulsky et al. (2017), ale i Uhlířová et al. (2010), kdy prarodiče ani moc nevědí, na co všechno mají nárok.

Komunikační partnerka R4 mluvila o tom, že by prarodiče pěstouni potřebovali větší pomoc při převzetí vnoučete do pěstounské péče. Je to myšleno i v rámci času, kdy prarodiče mnohdy nemají ani čas na rozmyšlenou. Musí se vlastně hned rozhodnout, jestli o dítě budou pečovat. To potvrzují i autoři Uhlířová et al. (2010), kdy vlastně to, že prarodiče nemají tolik času na rozmyšlení, jim může přivodit trauma. Myslím si, že této specifické skupině pěstounů by měla být poskytována větší pomoc, a to jak v rámci vzdělávání pěstounů, tak i v rámci psychické podpory, aby se prarodiče mohli lépe vyrovnat s touto nepříjemnou situací, a aby mohli o svých problémech s někým diskutovat.

Ze zkušeností komunikační partnerky R5 by prarodiče chtěli, aby děti byly prarodičům za péči vděčný. Myslím si, že děti nahlíží na výchovu automaticky, a ne vždy ocení to, že se mohly vyrůstat u prarodičů. Podle mě k tomuto člověk dozrává později, až když má většinou své děti.

Tato kategorie má i podkategorii, která nese název „*Silné a slabé stránky*“. U silných stránek se všechny komunikační partnerky shodly na tom, že silnou stránkou je, že dítě zůstává v rodině. S tím je také spojené zachování rodinných a emocionálních vazeb. To potvrzuje i Nadační fond J&T (2014), kdy dítě toho prarodiče zná, má s ním spojeno spoustu zážitků a existuje tam i rodinná a emocionální vazba. Mezi další silné stránky patří i znalost historie dítěte, propojenost a zachování vazeb v rozšířené rodině a znalost historie rodiče dítěte. O těchto silných stránkách píše Nadační fond J&T (2014).

Mezi slabé stránky komunikační partnerky často zmiňovaly mezigenerační rozdíly, nemocnost a předčasné úmrtí prarodičů kvůli vyššímu věku a přenášení nesprávného vzorce chování na vnoučata. O mezigeneračním rozdílu hovoří Pazlarová (2016). Prarodiče podle této autorky (2016) nemají představu o současném životním stylu, současných společenských normách a zvyklostech, protože vyrostli v jiné době. To mohou potvrdit i ze své vlastní zkušenosti. Konkrétní mezigenerační problémy budou ještě zmíněny v kategorii „*Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevují mezigenerační rozdíly.*“

Co se týče nemocnosti a předčasného úmrtí prarodičů kvůli vyššímu věku, o tom hovoří autoři Uhlířová et al. (2010), kdy ti prarodiče se strachují o své zdraví, protože jsou často důchodového věku a bojí se, že děti nebudou moct dovést do dospělosti. I děti ale mají strach a kladou si otázku, co s nimi bude, kdyby prarodiče náhodou zemřeli (Uhlířová et al., 2010). Kvůli péči o děti prarodiče podle Nadačního fondu J&T (2014) zanedbávají své zdraví a odmítají chodit k lékaři. V jednom rozhovoru také zaznělo, že si děti k Vánocům přejí, aby babička a dědeček tady byli co nejdéle. Zdraví je velmi důležité a myslím si, že zvláště u prarodičů pěstounů by se na to mělo dávat větší pozor a při svěřeni dětí do pěstounské péče prarodičům by se měla posuzovat i zdravotní stránka prarodiče a jeho věk, aby se předešlo dalšímu traumatu.

Další slabou stránkou, a to hodně diskutovanou v rámci této skupiny pěstounů, je přenášení nesprávného vzorce chování na vnoučata, pokud ti prarodiče sami ve výchově svých dětí selhali. Podle Nadačního fondu J&T (2014) jde o nejčastější problém, který je spojen s touto skupinou pěstounů, kdy dochází k opakování nevhodného způsobu chování a stejných chyb. V rozhovorech bylo také zmíněno, že někteří prarodiče si to uvědomují a snaží se na sobě pracovat a někteří prarodiče si to neuvědomují vůbec. Tato první kategorie se vztahuje k hlavnímu cíli práce.

Druhou kategorií tvoří „*Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce objevuje mezigenerační rozdíl.*“ Mezigenerační rozdíl jsem již zmínila v rámci slabých stránek, proto rovnou přejdu ke konkrétním mezigeneračním rozdílům. Komunikační partnerky se nejvíce shodly na rozdílech v názorech obecně, v oblékání a pohledech na život, které má dítě v dospívání. Názory a pohledy na život v období dospívání zmiňuje Pazlarová (2016). Co se týče oblasti oblékání, tam dochází také k častým konfliktům, protože každý má odlišný vkus. Co se líbí babičce se nemusí líbit vnučce a naopak. Uhlířová et al. (2010) uvádí, že

se děti někdy mohou za prarodiče stydět, právě kvůli odlišnému stylu oblékání. I s tímhle mám obdobnou zkušenost. Tato kategorie se vztahuje k dílčímu cíli práce.

Třetí kategorií byly „*Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem*“. Nejvíce se komunikační partnerky shodly na zdravotním stavu a věku prarodiče. Uvedly i, že se jim v průběhu té péče stalo, že někteří pěstouni prarodiče zemřeli. I děti se dost obávají o svoje prarodiče. To je hodně smutné a děti mohou zažívat další trauma, jak z toho, že jim zemřeli prarodiče, tak z toho, co s nimi bude dál. Hayslip a Kaminski (2005) uvádí, že prarodiče starající se o svá vnoučata trpí častěji nemocemi jako je cukrovka, vysoký krevní tlak, deprese a nespavost než jejich vrstevníci, kteří mají klidné stáří. Podle těchto autorů (2005) mají i prarodiče strach z toho, že by zemřeli nebo se nedokázali postarat o děti kvůli špatnému zdraví.

Další riziko, na kterém se shodly dvě komunikační partnerky, je přenášení špatného výchovného postupu. To už zde také zaznělo. Podle autorů Poitras, Tarabulsy et al. (2017) se samotní prarodiče obávají, že jejich schopnost být rodiči je nedostatečná, protože jejich vlastní děti selhaly ve své rodičovské roli.

Zazněla i odpověď blokace kontaktu s biologickými rodiči. To potvrzují i autoři Gabriel a Novák (2008), kdy prarodiče mívají často sklony extrémnímu přístupu ke svým vlastním dětem, což může být dáno jejich společnou historií a kvůli tomu tak brání vnoučeti kontaktu s vlastním rodičem. Tato kategorie odpovídá na hlavní výzkumnou otázku.

Čtvrtá kategorie se zabývá volným časem. Tři komunikační partnerky se shodly na tom, že prarodiče tráví s dětmi volný čas aktivně, a že ten volný čas se snaží trávit tak, jako by to bylo s rodiči. Prarodiče hrají s dětmi různé hry, vodí je na kroužky a snaží se připravit pro děti nějaké akce a výlety. Poslední dvě komunikační partnerky řekly, že prarodiče tráví volný čas spíše doma a trávení volného času nechávají na dětech. Podle nich se prarodiče nejraději dívají na televizi, což pro děti dobré není. Děti aktivity potřebují, měly by se díky nim rozvíjet, ale je tam ten, podle mého, mezigenerační rozdíl kvůli věku a z toho důvodu ti prarodiče chtějí spíše odpočívat a dělat aktivity, u kterých si spíše odpočinou a vymýšlet něco pro děti jim už dělá problém. Tato kategorie odpovídá na dílčí výzkumnou otázku č. 1.

V poslední kategorii jsem zkoumala zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodičů do školní přípravy. Pouze dvě komunikační partnerky sdělily, že s tím mají pozitivní zkušenost, kdy prarodiče se opravdu o školní prospěch dítěte zajímají. Ostatní komunikační partnerky řekly, že prarodiče mají se školní přípravou nějaký problém. O problémech se školní přípravou píše i Pazlarová (2016), která uvádí, že se prarodiče v jejich době, kdy chodili do školy, učili jinak a už nevědí, jak mají dítěti pomoci. Prarodiče se však podle komunikačních partnerek snaží psát s dětmi domácí úkoly a dohlíží na to, aby je děti měly napsané. Také zazněla odpověď, že prarodiče kladou na vzdělání velký důraz. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že to takhle opravdu je. I moji prarodiče, kteří se museli o nás starat a byli v roli pěstounů, chtěli, abychom měli dobré vzdělání a měli se v životě dobře. Oni to myslí v dobrém slova smyslu, ale někdy to může být pro děti opravdu moc, zvláště pokud mají s učením problémy.

První podkategorie je „*S čím mají prarodiče nejvíce problém.*“ Dvě komunikační partnerky zmínily, že prarodiče žádné velké problémy, co se týká školní přípravy, nemají. Ostatní nějaké problémy shledaly. Jedna komunikační partnerka uvedla, že prarodiče mají problém s komunikací se školou. Je to kvůli tomu, že prarodičům na dětech velmi záleží a mají ochranné tendence. Další komunikační partnerka uvedla, že prarodiče mají problém přimět dítě se učit. Poslední komunikační partnerka zmínila, že prarodiče nedokážou dítěti moc pomoci a kvůli tomu se dítě musí odkázat na pomoc někoho jiného.

Poslední podkategorii tvoří zkušenosti s komunikací se školou a s výběrem školy. Zde byly odpovědi většinou pozitivní, tedy že prarodiče se školou komunikují dobře a o výběr školy se zajímají. I v mém případě to tak bylo. Tato pátá kategorie, která má ještě 2 podkategorie, odpovídá na dílčí výzkumnou otázku č. 2.

Tímto výzkumem jsem zjistila, že každá komunikační partnerka na pěstounskou péči prarodičů pohlíží jinak. Každá má jinou zkušenost. Z toho jsem i poznala, že komunikační partnerky, které pracují pro OSPOD (orgán sociálně-právní ochrany dětí), neznají tolik detailů této pěstounské péče jako komunikační partnerky, které pracují pro neziskovou organizaci. Ty znali všechno opravdu do detailu, zatímco komunikační partnerky z OSPOD si musely spoustu věcí domýšlet. Myslím si, že je to tím, že sociální pracovníci, které pracují pro neziskovou organizaci, se vídají s pěstouny častěji a více s nimi probírají případné problémy, zatímco sociální pracovníci pracující pro OSPOD přijdou do té

rodiny jednou za čas, a když přijdou, zeptají se dětí a prarodičů, jestli je všechno v pořádku a jdou zase pryč. To mohu potvrdit i ze své vlastní zkušenosti.

6. ZÁVĚR

V mé bakalářské práci byly určeny dva cíle, a to zmapovat zkušenosti sociálních pracovníků s výchovou dítěte svěřeného do pěstounské péče prarodičů a zjistit v jakých oblastech péče o dítě se nejvíce projevuje mezigenerační rozdíl. V souvislosti s cíli práce byly vytvořeny tři výzkumné otázky: „*Jaká rizika v péči zajišťované prarodičem sociální pracovníci identifikují?*“, „*Jaká je z pohledu sociálního pracovníka schopnost prarodičů sdílet aktivity ve volném čase?*“ a „*Jaká úskalí komplikují zapojení prarodiče do vzdělávacího procesu dítěte?*“.

Pro uskutečnění výzkumu byla použita strategie kvalitativního výzkumu, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Data byla vyhodnocena metodou otevřeného kódování. Z výzkumu vzešlo 5 kategorií a každá kategorie obsahuje jednu až dvě podkategorie.

První kategorie „*Náhled sociálního pracovníka na pěstounskou péči prarodičů*“ se vztahuje k hlavnímu cíli práce. Zde jsem zjišťovala, jak komunikační partnerky nahlíží na pěstounskou péči prarodičů. Každá komunikační partnerka na tuto pěstounskou péči nahlíží jinak. První komunikační partnerka uvedla, že se pěstounská péče odvíjí od toho, z jakého důvodu vznikla. Druhá komunikační partnerka nesouhlasí se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů. Třetí se vyjádřila tak, že tato pěstounská péče má širokou škálu, že buď to ti prarodiče zvládají dobře nebo ne to nezvládají. Čtvrtá komunikační partnerka hovořila o tom, že by prarodiče pěstouni potřebovali větší pomoc. Poslední komunikační partnerka řekla, že by děti měly být prarodičům vděčné za péči. V podkategorii jsem zjišťovala slabé a silné stránky této pěstounské péče. Všechny komunikační partnerky se shodly na tom, že silná stránka je to, že prarodiče jsou stále rodina. Mezi další silné stránky patří znalost historie dítěte, propojenost a zachování vazeb v rozšířené rodině a znalost historie rodiče dítěte. Mezi slabé stránky patří podle komunikačních partnerek mezigenerační rozdíly, přenášení nesprávného vzorce chování na vnoučata, nemocnost a předčasné úmrtí prarodičů kvůli vyššímu věku a zastaralý styl výchovy.

V druhé kategorii jsem se zabývala mezigeneračními rozdíly. Tato kategorie se vztahuje k dílčímu cíli práce. Podle komunikačních partnerek se mezigenerační rozdíly nejčastěji nacházejí v pohledech na život v dospívání, v názorech a v oblékání. V podkategorii jsem se zabývala tím, jak tyto rozdíly vnímají děti a prarodiče. Podle komunikačních partnerek

prarodiče cítí nevďěčnost dětí za poskytnutou péči, někteří prarodiče tyto rozdíly nevnímají vůbec, cítí se nepochopení a někteří prarodiče si přejí, aby děti s nimi společně sdílely různé problémy. Z pohledů dětí je to pocit neporozumění, často tyto problémy vnímají v pubertě, někdy zažívají pocity osamění, nepochopení a ukřivďenosti a vnímají nespravedlnost a podle nich mají prarodiče zastaralé názory.

V třetí kategorii jsem se zabývala riziky a negativy pěstounské péče zajišťované prarodiči. Tato kategorie odpovídá na hlavní výzkumnou otázku. Komunikační partnerky shledaly rizika ve zdravotním stavu a věku prarodičů, v přenášení špatného výchovného postupu na vnoučata, v blokaci kontaktu s biologickými rodiči dítěte, dále prarodiče často nejsou ochotní vyhledat a realizovat dítěti pomoc a dětem chybí otevřená komunikace s prarodiči. V podkategorii jsem zjišťovala, jak tato rizika mohou ovlivnit výchovu dítěte. Podle komunikačních partnerek mohou tato rizika dítěti přivodit další trauma, dítě se může později chovat jako jeho rodiče, může si přenést nezpracované trauma a agresivní řešení problémů do dospělosti a v partnerství se dítě může chovat jako ti prarodiče.

Čtvrtá kategorie odpovídá na dílčí výzkumnou otázku č. 1. Zde jsem zjišťovala, jak prarodiče s dětmi tráví volný čas. Tři komunikační partnerky odpověděly, že prarodiče tráví volný čas aktivně a další dvě komunikační partnerky uvedly, že prarodiče tráví volný čas s dětmi spíše doma. Zazněla zde i odpověď, že prarodiče se snaží trávit volný čas spíše s menšími dětmi. V podkategorii jsem se zajímala o to, o jaké zážitky a činnosti jsou takové děti ochuzeny. Podle komunikačních partnerek jsou takové děti ochuzeny o kulturní akce, o zážitky a činnosti s rodiči, o výlety, moře a lyžování, o společnou dovolenou a o nebezpečné aktivity.

V poslední kategorii jsem zjišťovala, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci se zapojením prarodiče do školní přípravy. Tato kategorie odpovídá na dílčí výzkumnou otázku č. 2. Dvě komunikační partnerky měly pozitivní zkušenosti se zapojením prarodiče do školní přípravy a ostatní komunikační partnerky uvedly, že prarodičům dělá problém se zapojit školní přípravy. Prarodiče jsou podle nich aktivní spíše u mladších dětí, mají limity v jazycích a počítání, nemohou pomoci se školou starším dětem a kladou velký důraz na vzdělání dětí. V první podkategorii jsem se zabývala tím, co dělá prarodičům největší problém. Podle dvou komunikačních partnerek prarodiče žádné problémy nespatřují a ostatní uvedly, že prarodičům dělá problém přimět dítě se učit, komunikovat se školou a dítěti nedokážou moc pomoci. V druhé podkategorii jsem

zjišťovala, jak prarodiče komunikují se školou a jak se podílí na výběru školy. Co se týče komunikace se školou, tak prarodiče podle čtyř komunikačních partnerek komunikují se školou velmi dobře a jedna komunikační partnerka uvedla, že prarodičům dělá problém komunikovat se školou kvůli tomu, že se snaží děti příliš chránit. Co se týče výběru školy, tak podle třech komunikačních partnerek se prarodiče o výběr školy opravdu zajímají a dvě komunikační partnerky s tím zatím nemají žádnou zkušenost.

Tato bakalářská práce by mohla být využita sociálními pracovníky, kteří s prarodiči v roli pěstounů pracují a dále pracovníky OSPOD, aby se více mohli zabývat touto problematikou.

Toto téma je pro mě velice zajímavé a blízké, protože sama jsem byla v pěstounské péči prarodičů. Co mi hodně stěžovalo psaní této bakalářské práce, bylo nedostatek literatury a odborných zdrojů ke komparaci textu, která je důležitá pro kapitolu Diskuze.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZROJŮ

1. BACKHOUSE, J., GRAHAM, A., 2012. Grandparents raising grandchildren: negotiating the complexities of role-identity conflict. *Child & Family Social Work* [online]. **17**(3): 306-315 [cit. 2019-12-04]. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2011.00781.x.
2. BUBLEOVÁ, V. et al., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.
3. BUBLEOVÁ, V. et al., 2018. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4. přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 63 s. ISBN 978-80-87455-30-2.
4. GABRIEL, Z., NOVÁK, T., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024717883.
5. HANUŠOVÁ, L. et al., 2009. *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství* [online]. Konferenční příspěvek Mezinárodní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinné péče [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: http://www.konferencenrp.webz.cz/SBORNIK_obsah.pdf
6. HAYSLIP, B., KAMINSKI, P., 2005. Grandparents Raising Their Grandchildren: A Review of the Literature and Suggestions for Practice: A Review of the Literature and Suggestions for Practice. *The Gerontologist*. **45**(2), 262-269. DOI: 10.1093/geront/45.2.262
7. HAYSLIP, B., SMITH, G., 2013. *Resilient grandparent caregivers: a strengths-based perspective*. New York: Routledge. ISBN 9780415897549
8. HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
9. *Jak se staneme pěstouny*, 2020. [online]. Sdružení pěstounských rodin z.s. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/chci-byt-pestounem/jak-se-staneme-pestouny/>
10. KOLEKTIV AUTORŮ, 2018. *Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 207 s. ISBN 978-80-907053-2-6.

11. LANGOSCH, D., 2012. Grandparents parenting again: Challenges, strenghts, and implications for practice. *Psychoanalytic Inquiry*. 32, 163-170. doi 10.1080/07351690.2012.655637
12. MATĚJČEK, Z. et al., 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 80–7178-304 8.
13. MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. et al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.
14. MIKULAJDOVÁ, K., 2015. *Několik úvah k příbuzenské pěstounské péči* [online] Právní prostor. [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nekolik-uvah-k-pribuzenske-pestounske-peci>
15. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN-10: 80-247-1362-4.
16. MPSV, 2015. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual_NRP.pdf
17. MPSV, 2019. *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře* [online]. Praha: MPSV [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/dohody-o-vykonu-pestounske-pece-vzorova-dohoda-a-formulare>
18. MPSV (nedat.). *Legislativa a systém sociálně – právní ochrany* [online]. Praha: MPSV [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany#2>
19. MOŠŤKOVÁ, Š., SOBOTKOVÁ, I., 2016. *Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče* [online]. Praha. E-psychologie [cit. 2019-12-04]. Dostupné z: https://www.e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf
20. NADAČNÍ FOND J&T, 2014. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte. Metodická příručka* [online]. Praha: Nadační fond J&T [cit. 2019-12-04]. Dostupné dne z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>
21. NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. 96 s. ISBN 9788086131917.

22. PAZLAROVÁ, H., ed., 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
23. REICHEL, J., 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
24. SMOLÍKOVÁ, V., 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava. 78 s. ISBN 978-80-7418-218-1.
25. ŠTĚRBOVÁ, D., KALÁBOVÁ, S., 2009. Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných. In *Aktuální otázky náhradní rodinné péče-Sborník z IX. celostátního semináře*. 64 s. Brno: Triada, 30. 9. – 1. 10. 2009.
26. Poitras, K., Tarabulsy G. et al., (2017). Grandparents as Foster Parents: Psychological Distress, Commitment, and Sensitivity to their Grandchildren. *GrandFamilies: The Contemporary Journal of Research, Practice and Policy*, 4 (1). Dostupné z: <https://scholarworks.wmich.edu/grandfamilies/vol4/iss1/10>
27. UHLÍŘOVÁ, V. et al., 2010. Dítě ve výchově příbuzných [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: http://nahradnirodina.cz/sites/default/files/dite_ve_vychove_pribuznych_1.pdf
28. VRÁNOVÁ, L., 2011. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 84 s. ISBN 978-80-87455-09-8.
29. WINNETTE, P., 2016. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče a okolí: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Edice Almanach o dětech a lidech. Nata-ma.
30. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, 1995. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 31, ISSN 1211-1244.
31. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, ISSN 1211-1244.
32. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026–1131, ISSN 1211-1244.

8. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pohledy na péči prarodičů v roli pěstounů

Tabulka 2: Silné stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

Tabulka 3: Slabé stránky pěstounské péče vykonávané prarodiči

Tabulka 4: Oblasti péče o dítě, kde se nejvíce projevují mezigenerační rozdíly

Tabulka 5: Vnímání mezigeneračních rozdílů prarodiči

Tabulka 6: Vnímání mezigeneračních problémů dětmi

Tabulka 7: Rizika/negativa v péči zajišťované prarodičem

Tabulka 8: Jak děti ovlivňují tato rizika/negativa

Tabulka 9: Jak prarodiče tráví s dětmi volný čas

Tabulka 10: Zážitky a činnosti, o které jsou děti ochuzeny

Tabulka 11: Zkušenosti sociálních pracovníků se zapojením prarodiče do školní přípravy

Tabulka 12: Co dělá prarodičům největší problém

Tabulka 13: Zkušenosti sociálních pracovníků s komunikací prarodiče se školou

Tabulka 14: Zkušenosti sociálních pracovníků s výběrem školy

